

רב קהילת חב"ד בגילה – עיה"ק ירושלים ת"ו
מח"ס וכל מצותיך אמת || ראש ישיבת דעת מנחם ירושלים
מרבני מכון הלכה חב"ד

גילה, עיה"ק ירושלים ת"ו
יום ראשון י"ד במרחשון התשפ"ד

לכל אנ"ש גילה היקרים מאוד,

שלום וברכה!

על פי הוראת הרבי בספר היום היום¹: " ... ומצוה וחובה על כל רב בישראל להודיע לקהל עדתו כי הצרות והיסורים חבלי משיח המה, וה' אלקינו דורש מאתנו תשובה לתורה ומצוות, שלא נעכב ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש", ברצוני לשתף אתכם בהרהורים אודות המצב בארץ הקודש, ובכלל בעולם כולו, בימים קשים אלו.

1. דברי רבי יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש

מן הסתם נתקלתם בדברי היערות דבש שהתפרסמו לאחרונה, בעקבות ההתקפה הברברית שחוונו בשמחת תורה האחרון.

למי שלא, נצטט כאן את הדברים. נעיר שרבי יהונתן אייבשיץ, מגדולי ה"אחרונים", בעל הכרתי ופלתי על שו"ע יו"ד, האורים ותומים על שו"ע חו"מ, ועוד הרבה ספרים חשובים בהלכה, היה גם כן מקובל גדול. רבי יהונתן אייבשיץ, שנולד בפולין ארבע שנים לפני לידת הבעש"ט (ואף הוא בחודש אלול), נחשד בזמנו ע"י רבי יעקב עמדין, היעב"ץ, כמי שמשתייך חלילה לזרם השבתאי. התברר ב"ה שחששות אלו היו לשווא.

בספר המוסר המפורסם שחיבר רבי יהונתן, היערות דבש², הוא כותב את הדברים הפלאיים הבאים:

"ובאמת אצלינו, בעונותינו הרבים, קרה עצת בלעם, שאמר לבלק: איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים [במדבר כד, יד], והיינו אחרית יום טוב שהוא שמחת תורה, שאז בעו"ה (בעונותינו הרבים) השטן שולט ונעשית כמעט עצת בלעם בעו"ה, שיש בו תערובות אנשים ונשים בחורים ובתולות ירקדו כאילים ושעירים, ושועלים ירקדו שם, ונעשית בעו"ה פירצה גדולה³, מאבדים כל טובה שזכו בימים נוראים כאלה, ווי היא עצת בלעם לעשות באחרית הימים, ומר ורע עלי הענין לעשות כן בגמר של תורה, אשר התורה חוגרת שק על דבר זה".

¹ היום היום - ח שבט.

² יערות דבש ח"א דרוש ה; מ, ד בהוצאת לוי אפשטין ירושלים.

³ מצמרר כשמתבוננים בעובדה שהמחבלים ימ"ש עשו פרצות בבגדר בשמחת תורה...

ממשיך שם רבי יהונתן אייבשיץ: ואמת כי תודה לאל, בקהילתי פה אין פרצה זו כלל ח"ו, אבל מעי המו על שאר מקומות, כאשר שמעתי שמתנהגים בדברי שטות כאלה, ומאבדים הטובה שזכו בימים הנוראים האלו, ובאמת שימים האלו הם ימי חפץ ומסוגלים לתשובה, אבל צריך להיות בתכלית השמירה, שלא יהיו ח"ו חוזרים לאיתנם. ע"כ דברי היערות דבש.

אמת היא שדברים פלאיים אלו אודות ריקודים מעורבים המובאים כ"חטא אחרית הימים", לא יכולים שלא להזכיר לנו עובדות שחוונו; אך החוש הבריא איננו רוצה לקבל. אבינו שבשמים אב רחמן, ואף חטא לא יוכל להצדיק את הזוועות שחוונו בשמחת תורה. אף חטא לא יוכל להצדיק טבח של תינוקות לעיני הוריהם כמעשי הנאצים ימ"ש. ועל דברים ברוח זו חזר הרבי פעמים רבות. אין מי שיוכל להסביר את הייסורין שחוה עמנו. וכבר אמר הנביא⁴: כי לא מחשבותי מחשבותיכם.

2. דברי הרבי בהתוועדות ליל שמחת תורה ה'תשי"ד - 70 שנים בדיוק לפני הטבח הנורא

חסידי הרבי רגילים לעובדה כי אין דבר לו לא התייחס כ"ק אדמו"ר. וגם על ארועי שמחת תורה התשפ"ד לא פסח הרבי. נצטט את דבריו הקד' שאמרם בהתוועדות שמחת תורה ה'תשי"ד, 70 שנה בדיוק לפני הטבח הנורא, וז"ל⁵:

... ולכן, יש לשמוח בשמחת תורה, וכאמור, לרקוד ברגלים בפשטות, והרי רגלים בריאות יש לכולם - הן רגלים בריאות בגשמיות, והן רגלים בריאות ברוחניות, שהו"ע הקבלת-עול - שזהו "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה", וגם תכלית וסוף העבודה, שהרי תכלית הכל היא קבלת-עול - שבזה שוים כל בני ישראל.

וע"י השמחה בקבלת-עול רוקדים עם העצמות, והיינו, שעצמותו ית' רוקד עם כל יהודי, כך, שע"י הריקוד אפשר לזנק ולדלג החוצה ... מעומק תחת לעומק רום, "אַרײַנטאַנצן אין עצמות"⁶!...

י. ישנם גם אנשים שהתקבצו בחצר ("יֶאֱרֵד"), וגם הם רוקדים - אלא שלעת-עתה עומדים הם "מבחוץ" ואין ברצונם להיכנס "פנימה".

ובכן: צריכים לצאת אליהם ולבאר להם, שקיום התורה ומצוות והשמחה דשמחת תורה הם ענינים שנוגעים להם בגשמיות.

⁴ ישעיה נה, ח.

⁵ תורת מנחם ח"י התוועדויות תשי"ד ח"א עמ' 89 ואילך.

⁶ להכנס לרקוד עם העצמות.

- אודות ענין הריקוד עם עצמות קשה להסביר להם, כיון שבענינים כגון-דא: עצמות, השתלשלות, אצילות ובי"ע - אין להם חוש, לפי שאין להם כלל תענוג ("געשמאק") ברוחניות; אבל אודות גשמיות - הרי בזה לכולם יש חוש... שהרי לכולם יש חוש ותענוג בכך שיהיו להם ידים בריאות, רגלים בריאות וילדים בריאים.

יש להסביר להם מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתב, שהסיבה לכך שאדם רוצה לאכול מאכל מסויים היא מפני שהנשמה רעבה להניצוץ אלקי שבהמאכל, כדי לבררו כו', וכדי שהנשמה תוכל לפעול זאת, פועלת היא תחושת רעבון בהגוף, שיהי' רעב ויחפוץ בגשמיות המאכל, אבל באמת מקור הענין הוא בהנשמה.

ועד"ז בעניננו: כל אלה שהתקבצו כאן לרקוד - הרי הסיבה האמיתית לכך היא מפני שנשמתם רעבה, ורצונה לרקוד בשמח"ת עם עצמות, ולכן פעלה הנשמה בהגוף, שגם הגוף ירצה לרקוד; אלא כיון שבהגוף לא נרגש הטעם הפנימי שבדבר (רצונה של הנשמה לרקוד עם עצמות) - יכול הדבר להשתלשל ולרדת באופן של דבר האסור, אבל האמת היא שמקור הענין הוא בהנשמה.

ולכן עליהם להכנס פנימה, ולרקוד באופן המותר, וריקוד זה יתן להם סיוע ותוספות כח לקיום התומ"צ בכל השנה.

וענין זה נוגע להם לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות כפשוטו - שיהיו להם ידים בריאות, רגלים בריאות וילדים בריאים, כיון שאצל בני ישראל ההשפעה בגשמיות באה ע"י הרוחניות, ורק לזמן קצר - כדי שיהי' ענין הבחירה - יכולה ההשפעה לבוא גם שלא ע"י הרוחניות, אבל סוכ"ס בהכרח שתבוא ההשפעה ע"י הרוחניות, עכ"ל הרבי.

פשוט פלא הוא איך ש-70 שנה לפני פוגרום⁷ תשפ"ד, מתייחס כ"ק אדמו"ר לריקודים האסורים המתרחשים באותה העת בקרבת מקום ל-770, והרבי מלמד על זה זכות, מכך שבשורש, הנשמה רוצה לרקוד עם העצמות, והיא היא הסיבה האמיתית לאותם הריקודים - וכבדרך אגב, יוצא הרבי מסנגר כהרגלו על צאן מרעיתו, 70 שנה מאוחר יותר!

אבל כאן נשאלת השאלה: האם עלינו להסתפק בלימוד זכות, או שעלינו לערוך חשבון נפש אודות הנסיבות שהביאו עלינו את הפוגרום שחויינו?

⁷ ולהעיר: בלקוטי דיבורים, ח"א חג הפסח תרצ"ד, מובא מדברי הרבי הרי"צ: אותה החזרה בתשובה שיכולה לבוא על ידי פוגרום או על ידי מלך ושר קשה כהמן ח"ו, מסוגלים להביא גם התוועדות חסידית או זכרונות מבית חסידי, בטוב ובלי יסורים ח"ו.

נראה ששאלתנו תתחדד לאור הדברים הבאים של הרבי:

3. שיחת פרשת ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) התשנ"א

בשיחת ש"פ ויחי - עשרה בטבת התשנ"א⁸, מתייחס כ"ק אדמו"ר⁹ להענישה שמעניש הקב"ה על חטאים, שאינה נקמה אלא "כמו אב רחמן חכם וצדיק המכה בנו"¹⁰. בהמשך¹¹ מתייחס הרבי לדורנו, בו "אין צורך לחפש לימוד זכות ... כיון שהמציאות בפועל היא שהחסרון בקיום התורה ומצות אינו אלא מפני האונס דתינוק שנשבה".

מוסיף הרבי¹²:

"דורנו זה, שארית הפליטה מהשואה שבה נהרגו על קידוש השם ששה מליון יהודים השם יקום דמם ... וחלילה וחס לקטרג עליהם ... על ידי הצדקת השואה בכך שנתמלאה הסאה של העונות.

ובהקדמה: ישנם ענינים בלתי-רצויים שאינם באים בתור עונש של עונות, כי אם, מפני שכך גזר הקב"ה, ללא טעם והסברה כלל בשכל וחכמת התורה. ובלשון חז"ל (בנוגע להריגתו של רבי עקיבא שסרקו בשרו במסרקות של ברזל, ועל דרך זה כל עשרה הרוגי מלכות) "שתוק כך עלה במחשבה לפני", גזירה היא מלפני ... ואבהו דכולהו - גזירת ברית בין הבתרים, כמ"ש "ידוע תדע כי גר יהי זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", שאין זה בגלל עונות, אלא שכך גזר הקב"ה.

ובנדו"ד: השמדת ששה מליון יהודים באכזריות הכי גדולה ונוראה - שואה איומה שלא היתה (ולא תהי' ר"ל) דוגמתה במשך כל הדורות - לא יכולה להיות בתור עונש על עונות, שכן, אפילו השטן עצמו לא יוכל למצוא חשבון עונות בדור ההוא שיהי' בו כדי להצדיק ח"ו עונש חמור כזה!

אין לנו שום הסבר וביאור (ע"פ חכמת התורה) כלל וכלל על השואה, כי אם רק ידיעת העובדה ש"כך עלה במחשבה לפני", ואשר "גזירה היא מלפני" [אף שבודאי לא באופן של חפץ (פנימיות הרצון) ח"ו ...] ובודאי לא ההסבר דעונש על עונות.

⁸ תורת מנחם התוועדויות תנש"א ח"ב עמ' 112 - 126.

⁹ ע"ש עמ' 117.

¹⁰ לשון אדמו"ר הזקן באגרת הקודש סכ"ב.

¹¹ ע"ש עמ' 118-9.

¹² שם עמ' 119 - 121.

רב קהילת חב"ד בגילה – עיה"ק ירושלים ת"ו
 מח"ס וכל מצותיך אמת || ראש ישיבת דעת מנחם ירושלים
 מרבני מכון הלכה חב"ד

ואדרבה: כל אלה שנהרגו בשואה הם **קדושים** (כפי שנקראים **בפי כל ישראל**) כיון שנהרגו על קדושת השם (בגלל היותם **יהודים**), **והשם ינקום דמם** (כפי שמוסיף כל יהודי שמזכיר קרבנות השואה), ובנוסח התפלה ד"אב הרחמים": "קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם .. וינקום נקמת דם עבדיך השפוך, ככתוב **בתורת משה** .. כי דם עבדיו יקום .. ובכתבי הקודש נאמר .. יודע בגוים **לעינינו** נקמת דם עבדיך השפוך", היינו, שהקב"ה מעיד עליהם שהם **"עבדיו"** (שמציאותו של העבד היא מציאות האדון), ומבטיח ש"**ינקום נקמת דם עבדיו השפוך**", כיון ששפיכת דמם הוא היפך חפצו ...

ועד כדי כך גדלה מעלתם מצד הריגתם על קדושת השם ... ע"ד מרז"ל בכיוצא בזה "אין כל ברי' יכולה לעמוד במחיצתן".

ומושלל מלהשתמש בשואה בתור הפחדה בנוגע לעונש על עוונות ...

ע"כ דברי הרבי. אם לסכם את הדברים:

- אכן קיים מושג של ענישה, שאינה נקמה אלא נקוי וטהרה מלכלוך החטא, כמו אב רחמן הרוחץ צואת בנו יחידו¹³.

- בדורנו אין צורך **לחפש** ללמד זכות על ישראל, מפני האונס דתנוק שנשבה.

- אין שום חטא שיוכל להצדיק את האכזריות של השואה, ולכן אין השואה באה בתור עונש על עוונות, ואין לנו שום הסבר עליה, אלא גזירה היא מלפני ה'.

- מי שנהרג עבור היותו יהודי הוא קדוש, אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, וה' יקום דמו.

ואם כן, מה שנכון לגבי השואה נכון גם היום, וחלילה לקשור את הפוגרום של שמחת תורה תשפ"ד לעונש על עוונות.

אך על פי זה, דברי הרמב"ם בריש הלכות תענית צריכים ביאור, וכדלהלן.

4. רמב"ם ריש הלכות תענית

כותב רבנו רמב"ם בריש הלכות תעניות¹⁴:

הלכה א

¹³ אך אין זה קשור לענינו, שאכזריות הפוגרום אינה יכולה לבוא מחטא כלשהו, כדלהלן.

¹⁴ רמב"ם הלכות תענית פ"א הלכות א-ג.

רב קהילת חב"ד בגילה – עיה"ק ירושלים ת"ו
 מח"ס וכל מצותיך אמת || ראש ישיבת דעת מנחם ירושלים
 מרבני מכון הלכה חב"ד

מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר¹⁵: על הצר הצור אתכם, והרעותם בחצוצרות, כלומר: כל דבר שייצר לכם, כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, זעקו עליהן והריעו.

הלכה ב

ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה, ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב¹⁶: עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.

הלכה ג

אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה¹⁷: והלכתם עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר: כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי.

ע"כ דברי הרמב"ם. וכאן נראית לכאורה סתירה בין דברי הרבי דלעיל לבין חשבון הנפש הנדרש ע"פ דברי הרמב"ם כאן!

אלא שכאן בדיוק הנקודה החשובה: חשבון הנפש שעלינו לעשות איננו כלל חיפוש אחר סיבת הצרה. הצרה מחייבת שינויים מהותיים, אך סיבת הצרה היא סוד ה' שאין לנו צורך לחקור, כי אין לנו גם יכולת לחקור. יוכל לבוא מאן דהוא ויטען: אבל דברים אלו היפך דברי הרמב"ם, שכתב בפירושו¹⁸: "ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה, ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן!" והתשובה לטענה זו: דברי הרמב"ם כלליים. פשוט שאם בנ"י היו עושים תשובה, אזי "מיד נגאלים", וגם כבר לא היו צרות. לכן יוצא כי אכן בגלל מעשינו הרעים הורע לנו. אבל הרמב"ם איננו מתיימר כאן להסביר את סיבת כל הרוע, וודאי לא במקרה של פוגרום בו נהרגים ילדים וצדיקים. מטרת הרמב"ם בדבריו כאן האחת והיחידה: שנטיב את אורחנו ושנחזור אל ה'.

המשל הבא יעזור לנו להבין את טיב התגובה הנכונה שצריכה להיות לנו לצרות (שלא יבוא עלינו!), ולדחות את התגובות המופרכות: אדם מתהלך ברחוב כולו אחוז במחשבות שליליות

¹⁵ פרשת בהעלותך, במדבר י, ט.

¹⁶ ירמיה ה, כה.

¹⁷ פרשת בחקתי, ויקרא כו, כז-כח.

¹⁸ הלכות תענית פ"א ה"ב - הובא לעיל.

רב קהילת חב"ד בגילה – עיה"ק ירושלים ת"ו
מח"ס וכל מצותיך אמת || ראש ישיבת דעת מנחם ירושלים
מרבני מכון הלכה חב"ד

אודות חברו/שכנו/מפקדו. תוך כדי הרהוריו השליילים, הוא נתקל קשות בעמוד בו פשוט לא הבחין. וכאן עוברות בראש האדם מספר מחשבות: מחשבה ראשונה: מגיע לי, נתקלתי בעמוד כי חשבתי רע על יהודי, עלי לחזור בתשובה על כך! מחשבה שניה, אחר זמן מועט: טוב, לא נהיה מיסטיים מדי; אין שום קשר בין המחשבה שלי לבין העמוד ("וצרה זו נקרה נקרית", בלשון הרמב"ם דלעיל). מחשבה שלישית שיכולה להיות - והיא המחשבה הבריאה: מה זה משנה למה נתקלתי בעמוד? מה שחשוב הוא מה יצא מזה. והרי מורה לנו רבינו הבעש"ט ללמוד מכל דבר שרואים או ששומעים¹⁹. והרמב"ם דורש שנערוך חשבון נפש על כל צרה שלא תבוא. ואכן חשבון הנפש שלי יהיה קשור לנסיבות, ואחיליט (בדוגמתנו) החלטה יישימה הקשורה למחשבות טובות או לאהבת ישראל; אך לא אגרר לחיפוש אודות הסיבות לתקלה, שכן סוד ה' ליראיו.

5. שיחת פרשת בחוקותי ה'תש"ל ושיחת פ' בראשית ה'תשל"א

יש לציין שהרבי מצטט את דברי הרמב"ם הנ"ל בכמה הזדמנויות בשנים תש"ל-תשל"א, ובין השאר:

(1) בהתוועדות ש"פ בחוקותי ה'תש"ל²⁰, בעקבות שערוריית פרשת גיורי וינה, אומר הרבי, אחרי שקישר בין "גיורי" גוים רוסים שלא כהלכה, לבין העובדה שגוים טוענים שיש להם בעלות על חלקי ארץ הקדש:

" אבל ישנו פס"ד ברור ברמב"ם: "בזמן שתבוא צרה ויזעקו עלי' ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ... וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית, הרי זה דרך אכזריות ... ועד שבא גם בשכל אנושי - שהעונש הוא באופן של "מדה כנגד מדה". ולכן, כאשר יהודים אומרים על גויים שהם יהודים, ויש להם חלק בארץ ישראל - אזי מתחילים הגויים להתערב בעניני ארץ ישראל. וכיון שכן, הרי ברור הדבר שהסיבה לכך שגויים התחילו להתערב בעניני ארץ ישראל היא - לא מצד "מנהג העולם", שבגלל ה"פוליטיקה" בין רוסיה לארצות הברית מחזקת רוסיה את הלחץ נגד ארץ ישראל, אלא בהכרח לומר שזהו מצד מעשיהם של ישראל, והדרך היחידה לתקן זאת היא על ידי זה שיפוש במעשיו ".

¹⁹ עי' בין השאר לקו"ש חכ"ג עמ' 512: וכידוע פתגם הבעש"ט, ששמענוהו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שכל דבר שאיש הישראלי רואה או שומע יש בזה הוראה בשבילו בעבודת השי"ת; אג"ק ח"ג עמ' קמד אגרת תקה: מכל דבר ומאורע יש ללמוד הוראה בעבודת האדם לקונו, עכ"ל. ועי' בהוספות לכתר שם טוב, סי' קכ"ז ואילך, שם מובאים הדברים.

²⁰ תורת מנחם התוועדויות ח"ס עמ' 287 ואילך.

(2) בהתוועדות ש"פ בראשית ה'תשל"א²¹, כדלהלן:

" ובהקדמה – שכללות ההנהגה מלמעלה היא באופן של "מדה כנגד מדה", שהעונש הוא בדוגמת החטא ... וענין זה מובא גם ברמב"ם בריש הלכות תענית ... ומכאן נשללת הטעות של אלו שאומרים שרק נביאים ובעלי רוח הקודש וכו' יכולים לכונן ולידע מה היא המדה כנגד מדה ... **בהכרח לומר שכל אחד יכול לדעת מהו הענין ד"מדה כנגד מדה", ומוטל עליו החוב והציווי למצוא בכל מאורע מהו הענין ששייך אליו באופן של "מדה כנגד מדה", על מנת לתקנו כו' ...** וכאשר מחפשים באמת אליבא דנפשי, אכן מוצאים ... "

אך כאן שואל הרבי שאלה מרכזית: **"אם הקב"ה מעניש באופן של "מדה כנגד מדה" – כיצד איפשר את כל הגזירות והשמדות שהיו במשך כל הדורות עד לדורנו זה?!"** ועונה שממה נפשך: אם אינך מאמין שישנו הקב"ה ... כשחיים ב"ג'ונגל" - מהו הפלא שבא גוי משוגע והורג ריבוי אנשים!? ... אלא מאי ... "יש דין ויש דיין", ולכן אתה שואל: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט" (בתמי') ... אם אתה מכיר בו בתור "שופט כל הארץ", **עליך להסכים שלא כל מה שהוא עושה ניתן להבין ... עליך להודות שהעדר ההבנה שלך אינה הוכחה שהוא מתנהג באופן לא טוב! ...**

מוסיף הרבי: "ועל זה המשיכו לשאול: נניח שאני צודק בהנ"ל, אבל אעפ"כ, האם יש לי איזו הסברה על כך שנהרגו שש מליון יהודים, וביניהם גם מסלתי ושמנה של היהדות התורנית?". ועונה הרבי²²: "יש לדעת שאין זו קושיא חדשה, אלא קושיא שישנה בכל דור ודור ... וכבר מיד בנתינת התורה שאל משה רבינו: "מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו"²³ ... ועל דרך זה בספר איוב שבנוי על שאלה זו. אבל אף על פי כן, רואים בפועל בכל הדורות, כולל גם ב"דורו של שמד", שקושיא זו לא החלישה את האמונה אצל בני ישראל, אלא אדרבה: מיד לאחר חרבן בית שני, ה' הענין ד"ישנה וחכמי", שאז ניתוסף תוקף וחיזוק באמונה ובלימוד התורה ... "

בהמשך כותב הרבי: "אך עדיין הוא טוען שאינו מוצא תירוץ על זה. ובכן יש על זה הסברה פשוטה שיכולים להבין בשכל הפשוט: מחלה שפוגעת בגוף - מובן שאינה יכולה לפגוע בחיי הנשמה, כך, שאפילו אם המחלה גרמה לסילוק הנשמה מהגוף, נשאר הנשמה בשלימותה, ומה שנעשה עמה לאחר כן - אין אנו יודעים ... וכיון שאין אנו יודעים מה נעשה עם הנשמה מחר ומחרתיים וכו', הרי מובן, שאין אנו יכולים לומר שאין זה טוב עבור הנשמה; אדרבה: יתכן

²¹ תורת מנחם התוועדויות חס"ב עמ' 202 ואילך.

²² אחר אריכות - ע"ש עמ' 204-205.

²³ ברכות ז, א.

שעבור הנשמה הרי זה טוב. ובלשון חז"ל בנוגע לעולם הבא: "עולם שכולו טוב .. שכולו ארוך"
 ... הרי ברור הדבר שכל מה שעוה הרי זה לטובה".

וע"ש עוד באריכות. ולסכם: דברי הרבי כאן תואמים את הדברים שכבר ראינו בסעיפים הקודמים: נכון הוא שהנהגת ה' היא כזו שיש להסביר את הייסורין ע"פ הכלל של מדה כנגד מדה, ולתקנם בהתאם, וכפי שמובן מדברי הרמב"ם. אך עדיין אין עקרון זה מסביר הכל, וכאן נכנס ענין האמונה שכל מה שה' עושה לטובה, אלא שאין אנחנו רואים זאת בהכרח ואין אנחנו מבינים זאת. אך כך היה בכל הדורות, והיא שאלת השאלות, שנשאלה ע"י משה רבינו בעצמו: למה יש צדיק ורע לו?, וכל ספר איוב בנוי סביב שאלה זו. ואחד המפתחות הוא הידיעה שחיי הנשמה נצחיים, ואין אנו רואים את הנעשה עם הנשמה אחר המוות, בעולם שכולו טוב.

6. הכוונה שבגלות

בנוסח של מוסף לשלש רגלים (שהתפללנו הרי ביום הפוגרום, בשמחת תורה האחרון!) מזכירים "ומפני חטאינו גלינו מארצנו". אך קביעה זו דורשת ביאור, הרי אומרים לנו חז"ל²⁴: לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. והרי מבואר בחסידות שבגרים, הכוונה (בעיקר) "לניצוצות הקדושה שנפלו בדברים הגשמיים, שנמצאים בכל המדינות ששם גלו ישראל"²⁵. ובהקשר זה מבאר כ"ק אדמו"ר²⁶ בשם הרבי הרי"צ כי זהו מה שאמר ה' לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, שהקב"ה רמז לאברהם אבינו: מה ש"גר יהיה זרעך" הוא "לא להם", אין זה בשבילם (למרק חטאיהם), כי אם בשביל לברר את הניצוצות שבמצרים.

ומוסיף שם הרבי: כמו שהוא בגלות מצרים כך הוא גם בגלות זה האחרון, אשר עיקר טעם הגלות אינו עונש על החטאים, כי אם בשביל בירור הניצוצות.

וממשיך כ"ק אדמו"ר, בסוגריים מרובעות²⁷: והפירוש ד"מפני חטאינו גלינו מארצנו" הוא - שלולי החטאים היה בכחנו לברר את כל הניצוצות שבעולם גם כאשר נמצאים בארץ ישראל, כמו בימי שלמה, שישב במקומו ... אבל "מפני חטאינו", אין בכחנו לברר את הניצוצות באופן כזה, אלא מוכרחים לבוא להמקום שבו נמצאים הניצוצות, ולכן "גלינו מארצנו".

ע"כ דברי הרבי. ובשלב זה יש להעיר: הרי עלינו ודאי לתקן את חטאינו. ואולי גם כן את חטא אבותינו, ועד חטא העגל (הרי ע"פ סוד הגלגול, נולדנו כבר עם חשבון בחובה...), ואולי אף

²⁴ מסכת פסחים פז, ב.

²⁵ עי' בין השאר תורת מנחם התועדויות ח"ל עמ' 16, שם מפנה הרבי לתורה אור בראשית ו, א; לך לך יא, ב; ביאור הזהר להצמח צדק ח"ב עמ' תשכ"ו, ועוד מקומות.

²⁶ עי' תורת מנחם התועדויות חכ"ב עמ' 228-9.

²⁷ שם עמ' 229.

למעלה מכך, את חטא עץ הדעת... אך ענין בירור הניצוצות הוא תיקון "שבירת הכלים", שהתרחשה לפני בריאת העולם, כשישראל רק "עלו במחשבה", ודאי שלא באשמתנו!

אלא שלפי התוכנית האלקית, על בני ישראל לעמול (ובבוא העת יקבלו את השכר על עבודתם, ולא בתור "נהמא דכסופא"...), ובעבודתם בתורה ומצוות מחזירים את הניצוצין שנפלו בשבירת הכלים, למקומם. אלא שבני ישראל אינם מבצעים בהכרח את משימתם (אולי מרוב עצלות...), כך שה' ממתין לרגע בו יכשלו בחטאים רבים, ואז שולח אותם לגלות. ואז מתרחשים שני דברים במקביל: מצדם, בני ישראל מתקנים את חטאיהם, אך מצד ה', מה שמתרחש כשירידים בניו לגלות הוא עקרוני ועמוק הרבה יותר מתקון חטאיהם: בני ישראל, המונעים על ידי הרצון העז לתקן את אורחותיהם, מבצעים סוף סוף את משימתם שניתנה להם מראש! לבעל התשובה, מצד החטא, יש הרי מוטיבציה שאין אפילו לצדיק... ועל זה בדיוק נאמר: נורא עלילה על בני אדם!²⁸

המשותף בין מסקנתנו כאן אודות הכוונה שבגלות, לבין מסקנתנו לעיל אודות הטעם שבצרות הוא, שבשני המקרים, האדם המוכה מתעורר בחשבון נפש פנימי אודות מעשיו הרעים, המניעים אותו לשנוי אורחותיו; כאשר ה' מצדו מסתיר ממנו את הטעם האמיתי למכותיו (שיוודע רק לעתיד לבוא, כאשר יתקיימו דברי הנביא²⁹: "אודך ה' כי אנפת בי") ו/או את המטרה שלשמה הוא לקה (בירור הניצוצות).

7. נורא עלילה על בני אדם

להשלמת הדברים נביא כאן את דברי המדרש אודות דרך ה' לפעול עם האדם: "נורא עלילה על בני אדם", דרך בה מקשר ה' בטובו האינסופי את תוצאות החטא, לענין שהיה מתוכנן מראש, ומשתמש בכוחות שמחדש ה"בעל תשובה" - לביצוע תפקיד **שהיה מוטל עליו תחילה** (אך יש לציין כי עיון זה בא כאן כבדרך אגב בלבד, ואיננו קשור ישירות לנושא מאמר זה: הרהורים בעקבות פרעות תשפ"ד; אלא מהווה העמקה בנושא הקודם: הכוונה שבגלות).

במדרש תנחומא פרשת וישב³⁰:

ויוסף הורד מצרימה, זהו שאמר הכתוב: לכו חזו מפעלות אלהים, נורא עלילה על בני אדם (תהלים כה).

²⁸ עי' להלן את דברי המדרש תנחומא.

²⁹ ישעיה יב, א.

³⁰ מדרש תנחומא וישב, ד.

א"ר יהושע בן קרחה: אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה את מביא. בא וראה: כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, מיום הראשון ברא מלאך המות. מנין? א"ר ברכיה: משום שנאמר: וחושך על פני תהום (בראשית א), זה מלאך המות המחשיך פניהם של בריות. **ואדם נברא בששי, ועלילה נתלה בו, שהוא הביא את המיתה לעולם**, שנאמר כי ביום אכלך ממנו, מות תמות... משל למה הדבר דומה? למי שמבקש לגרש את אשתו. כשבקש לילך לביתו, כתב גט. נכנס לביתו והגט בידו. מבקש עלילה ליתנו לה, אמר לה: מזגו לי את הכוס שאשתה, מזגה לו, כיון שנטל הכוס מידה, אמר לה: הרי זה גיטך. אמרה לו: מה פשעי? אמר לה: צאי מביתי, שמזגת לי כוס פשור. אמרה לו: כבר היית יודע שאני עתידה למזוג לך כוס פשור, שכתבת הגט והביאתו בידך? אף כך אמר אדם לפני הקב"ה: רבש"ע, עד שלא בראת עולמך, קודם שני אלפים שנה, היתה תורה אצלך אמון, שכך כתיב (משלי ח): ואהיה אצלו אמון, ואהיה שעשועים יום יום, ב' אלפים שנה, וכתיב בה (במדבר יט): זאת התורה, אדם כי ימות באהל. אלולי שהתקנת מות לבריות, היית כותב בה כך? אלא באת לתלות בי את העלילה. הוי נורא עלילה על בני אדם!

וכן אתה מוצא שא"ל הקדוש ברוך הוא למשה (דברים א): אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה וגו', איש, זה משה, דכתיב (במדבר יב): והאיש משה ענו. האיש המסויים באנשים. וכן אתה אומר (שמואל א יז): והאיש בימי שאול זקן בא באנשים. וכן הוא אומר (שמות ו): עתה תראה אשר אעשה לפרעה. במלחמת פרעה אתה רואה, ואין אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים. **כיון שאמר להם: שמעו נא המורים** (במדבר כ), **א"ל הקב"ה: לכן לא תביאו את הקהל הזה, הוי נורא עלילה.**

וכן הוא אומר ביוסף: ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם על ידי לשון של ארגמן שעשה לו כתונת פסים נכתב עליו ד' אונאות, פסים פ' פוטיפר ס' סוחרים י' ישמעאלים מ' מדינים. בשביל כתונת פסים גרם לכל השבטים לירד למצרים, וא"ר יודן: **היה הקדוש ברוך הוא מבקש לקיים גזירת ידוע תדע, והביא עלילה לכל דברים אלו**, כדי שיאהב יעקב את יוסף, וישנאוהו אחיו, וימכרו אותו לישמעאלים, ויורידוהו למצרים, וישמע יעקב שיוסף חי במצרים, וירד עם השבטים, וישתעבדו שם, הוי ויוסף הורד מצרימה. אל תקרי הורד אלא הוריד את אביו והשבטים למצרים. א"ר תנחומא: למה הדבר דומה? לפרה שמבקשין ליתן עול בצוארה, והיא מונעת העול מן צוארה, מה עשו? נטלו את בנה מאחריה, ומשכו אותה לאותו מקום שמבקשין בו לחרוש, והיה העגל גועה. שמעה הפרה בנה גועה, הלכה שלא בטובתה בשביל בנה. כך הקב"ה היה מבקש לקיים גזירת ידוע תדע, והביא עלילה לכל אלו הדברים³¹, וירדו למצרים, ופרעו את השטר. **לכך נאמר ויוסף הורד מצרימה הוי נורא עלילה וגו'.**

³¹ עי' בזה לקוטי שיחות ח"כ פרשת וישב.

8. לקחים מעשיים

עבר על עם ישראל פוגרום שלא נראה כמוהו מאז ימי השואה האיומים. פשוט לכל כי אלו הם צירי הלידה האחרונים לפני ביאת גואל צדק ובנין בית המקדש. נראה כי אין יהודי שה"יחידה" שלו (הדרגה הגבוהה ביותר בנפש האדם, המחוברת ל"ניצוץ הבורא"³²) לא הורגשה אצלו בימים אלה. את זה רואים בראש ובראשונה באנשי המילואים שהתגייסו למשימתם ב-130% (גם כאלה שלא קיבלו "צו 8" התנדבו למערכה), ובחיילי צה"ל בכלל, הדורשים להכות באויב במסירות נפש ולנקום את הדם היהודי השפוך. ואכן התעוררות ה"יחידה" קשורה על פי תורת החסידות למסירות הנפש של היהודי.

הרבה שואלים: איזה חשבון נפש עלי לעשות, ובמה אוכל להועיל לחיילים שבחזית ולהצלחת עם ישראל בעת ההיא?

רבותינו נשיאנו לימדו אותנו³³ את עומק המושג: המעשה הוא העיקר³⁴, ופשוט שכל יוזמה של אהבת ישראל, עזרה לחיילים ולמשפחותיהם, עזרה הדדית בכלל, קריאת תהלים, מבצע תפילין, לימוד תורה, קיום מצוות בהידור ועוד, ברוכה עד מאוד, ואין לשער את ערכה. אך ברצוני להוסיף כאן חידוד מסוים. הרי כמו החיילים שבחזית המחרפים נפשם בעד כולנו, עלינו לעורר את היחידה שבנפש, לטובת אותם החיילים³⁵ ולטובת והעם כולו. איך לעשות זאת? בתורת מנחם³⁶ מסביר הרבי שהאות יו"ד מורה על ענין הקדושה, העשירי (יו"ד) יהיה קודש. ומבאר הרבי שהאות יו"ד בכתב אשורי מורכבת משלושה חלקים³⁷: קוצו של יו"ד העליון, הרומז על בחינת היחידה של הרבי. קוצו של יו"ד התחתון, הרומז על היחידה של היהודי, וגוף היו"ד המחובר בין שניהם. פשוט לכל חסיד כי התעוררות היחידה שלו אפשרית רק על ידי התקשרותו לרבי, יחידה ביחידה. זוהי מסירות הנפש הנדרשת מאתנו. ואיך עושים זאת? מבאר הרבי שם שהעצה לזה היא **לשנות את הרגילות אפילו בדבר קטן!** זה מה שנדרש מאתנו בעת הזו, לעשות "יותר מרגילותו מצד קבלת עול".

³² עי' עץ חיים שער דרושי אבי"ע פ"א.

³³ עי' בין השאר תורה אור לך לך יא, ג, ד"ה והנה.

³⁴ עי' אבות פ"א, מ"ז.

³⁵ עי' סנהדרין מט, א: דאמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד, לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב, לא עסק דוד בתורה. דכתיב ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, ויואב בן צרויה על הצבא. מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, משום דיואב על הצבא. ומה טעם יואב על הצבא, משום דדוד עשה משפט וצדקה לכל עמו.

³⁶ תורת מנחם התוועדיות ח"ב עמ' 191.

³⁷ עי' בזה ג"כ בתורה אור פרשת לך לך יא, ג, ד"ה ולהבין.

רב קהילת חב"ד בגילה – עיה"ק ירושלים ת"ו
 מח"ס וכל מצותיך אמת || ראש ישיבת דעת מנחם ירושלים
 מרבני מכון הלכה חב"ד

ובזה אנחנו מובטחים שננצח במלחמת עמלק עד למחייתנו הסופית, ואז יהיה השם שלם והכסא שלם, וישראל ישב בבטח, ונזכה לבנין בית המקדש ולתחיית המתים, וכל זה ללא עכוב כלל!

שאול סילם

